Nutida brytningar inom den anglikanska kyrkan.

Ecclesia anglicana — for what does she stand? Så står att läsa på titelbladet till en liten skrift, hvilken måhända mera än någon bidragit till att sätta fart på det nutida meningsutbytet inom den anglikanska kyrkan. Frågan upprepas ofta. Och den kommer icke såsom en fråga från mera utomstående, oförstående samt därför öfverlägset håll, utan den kommer såsom en brännande fråga från den anglikanska kyrkans representativa män och ledande teologer. Ger man akt härpå och tillika på den omfattning frågan har — hvad vill den anglikanska kyrkan stå för, hvilken är dess position — får man snarast det intrycket, att denna kyrka f. n. genomlefver en period af ingående självrannsakan, i hvilken meningsutbytet icke blott rör en eller annan enstaka punkt inom den teologiska åskådningen, kulten eller den kyrkliga organisationen utan rör själfva de yttersta bärande principerna för den anglikanska kyrkans ställning och verksamhet. Hvad utgör den anglikanska kyrkans särmärke, dess speciella charisma, hvilken plats intar eller bör den anglikanska kyrkan intaga ibland kristenhetens kyrkor och samfundsbildningar? Det är sådana frågor, som äro de djupast liggande i de brytningar, hvilka f. n. göra sig gällande inom Ecclesia anglicana.

I den samtida anglikanska diskussionen stöter man ofta

Nutida brytningar inom den anglikanska kyrkan.

Ecclesia anglicana — for what does she stand? Så står att läsa på titelbladet till en liten skrift, hvilken måhända mera än någon bidragit till att sätta fart på det nutida meningsutbytet inom den anglikanska kyrkan. Frågan upprepas ofta. Och den kommer icke såsom en fråga från mera utomstående, oförstående samt därför öfverlägset håll, utan den kommer såsom en brännande fråga från den anglikanska kyrkans representativa män och ledande teologer. Ger man akt härpå och tillika på den omfattning frågan har — hvad vill den anglikanska kyrkan stå för, hvilken är dess position — får man snarast det intrycket, att denna kyrka f. n. genomlefver en period af ingående själfrannsakan, i hvilken meningsutbytet icke blott rör en eller annan enstaka punkt inom den teologiska åskådningen, kulten eller den kyrkliga organisationen utan rör självfva de yttersta bärande principerna för den anglikanska kyrkans ställning och verksamhet. Hvad utgör den anglikanska kyrkans särmärke, dess speciella charisma, hvilken plats intar eller bör den anglikanska kyrkan intaga ibland kristenhetens kyrkor och samfundsbildningar? Det är sådana frågor, som äro de djupast liggande i de brytningar, hvilka f. n. göra sig gällande inom Ecclesia anglicana.

I den samtida anglikanska diskussionen stöter man ofta

de kyrkoorganisatoriska problemen så gärna löpa ut i ett och samma grundproblem, nämligen, för att taga biskopens af Zanzibar formulering: Ecclesia anglicana — for what does she stand?

Skall man emellertid öfverhufvud förstå något af den situation, som ligger till grund för de nutida brytningarna inom den engelska kyrkan, måste man kasta en blick tillbaka till 1800-talets märkligaste företeelse i Englands kyrkolif, the Oxfordmovement. Det är svårt att öfverskatta den betydelse denna »rörelse» utöfvat och det icke blott för den riktning, som närmast går tillbaka på Oxfordsrörelsen, utan ock vida utöfver gränserna kring de s. k. högkyrklige. Och jag tänker då i detta sammanhang icke närmast på Oxfordsrörelsens betydelse i praktiskt hänseende, till åstadkommande af hängifvet arbete inom den anglikanska kyrkan, på de stora ting som skett ifråga om kyrkligt-socialt arbete samt på det gudstjänstliga lifvets område — detta sistnämnda får icke underskattas blott därför att romaniserande tendenser på sina håll gjort sig breda. Utan jag tänker här närmast på hvad Oxfordsrörelsen betydt för själfva kyrkotypen. Ecclesia anglicana visar utan tvifvel en ojämförligt mycket mera utpräglad, karakteristisk gestalt nu än den gjorde för hundra år sedan. Hon har i vida högre grad än före Oxfordsrörelsen numera en alldeles speciell ställning bredvid Rom, de »ortodoxa» kyrkorna och reformationskyrkorna. Detta faktum kan icke bestridas, om innebörden af det som skett kan man sedan tvista. Somliga säga, med oro eller hopp, att vägen bär åt Rom till. Själfva skulle väl de, som stå under ett mera direkt inflytande af Oxfordsrörelsen, snarast säga, att det som skett genom den betyder ett återupptagande och ett fullföljande af det »som var från begynnelsen».

I själfva verket torde det som skett och sker icke rätteligen kunna beskrifvas blott såsom en återgång till vissa sidor i Englands kyrkas historia med undanskjutande af andra — men möjligen betyder det som i senare sider skett och som alltjämt sker inför våra ögon, att Ecclesia anglicana allt under de olika riktningarnas inbördes kamp är på väg att mera än förr finna sig själf och göra sig reda för sin speciella ställning bland de kristna kyrkorna och samfunden. I hvarje fall har Oxfordsrörelsens inflytande på det allra kraftigaste stärkt det kyrkliga själfmedvetandet inom den engelska kyrkan. I detta afseende visar det sig mera än i något annat, att rörelsens inflytande sträcker sig vida utöfver den högkyrkliga riktning, som eljest är dess speciella arftagare. Till detta kyrkliga själfmedvetande hör bl. a. vissheten om, att den anglikanska kyrkan äger en sådan position, att den mera än något annat kyrkosamfund har förbindelselinjer åt olika håll och redan därför mer än något annat kyrkosamfund äger en särskild nådegåfva för det kyrkliga enhets- eller kanske rättare endräktsverk, som kristenheten måste se såsom en tvingande uppgift, såvisst som den närvarande splittringen och isoleringen uppenbarligen strider mot det kristna idealet. Den anglikanska kyrkan har anknytning till reformationen och de reformatoriska kyrkorna, men den har också mera än någon af dessa kyrkor anknytning till de gamla »katolska» kyrkorna. Medvetandet om denna särställning kommer också till uttryck i den terminologi, som man nyttjar. Man talar icke om »katolsk», »protestantisk» och »evangelisk» i den mening som dessa ord i allmänhet äga hos oss. »Catholic» är ett ärenamn, som Rom för ingen del kan få tillåtas att ursurpera för egen räkning. Den anglikanska kyrkan bildar en fortsättning, och egentligen den rätta fort-

sättningen af den gamla odelade katolska kyrkan, under det att Rom strängt taget är en sektkyrka, som — framför allt genom sin lära om påfvedömet — afvikit från den genuina katolicismen. Å andra sidan kan man starkare eller svagare betona sin samhörighet med reformationen, men »protestantisk» eller »evangelisk» vill man icke kalla sig. »Evangelisk» eller evangelical är beteckning för en alldeles bestämd riktning, som visserligen kan få utrymme inom den anglikanska kyrkan, men ingalunda får identifieras med denna; riktningen har sitt ursprung från de metodistiska och pietistiska väckelserörelserna och får sin karaktär från dessa. »Protestantisk» åter klandrar man såsom en blott negativ bestämning; detta namn betecknar f. ö. för anglikanismen det kyrkooppositionella och sektartade — rätt förklarligt f. ö. inför de många sektartade samfundsbildningarna på engelsk botten. Motsatsen mellan katolicism och protestantism ligger alltså ej alls där vi äro vana att lägga den — i en motsats mellan Rom och det från reformationen stammande. Katolsk tages i sin egentliga, vida, af oss försummade, »allmänneliga» bemärkelse, och protestantism är något långt snäfvare än det är för oss. Detta sätt att använda termerna katolsk och protestantisk och därmed sammanhängande uppfattning af den anglikanska kyrkans ställning är icke blott betecknande för »högkyrkoriktningen» — den har bredare basis i Englands kyrkolif än så att den skulle sammanfalla med den s. k. high church.

Vill man åter söka efter det som särskildt karakteriserar högkyrkoriktningen såsom Oxfordsrörelsens egentliga arftagare och bärare, måste framför allt två ting framhållas: den starka betoning, som gifves dels åt episkopatet och dels åt sakramenten, enkannerligen nattvardens sakrament. All-

mänt bekant är den vikt anglikanska högkyrkomän lägga på »den apostoliska successionen». Frågas hvarför, blir svaret kanske i första hand det, att episkopatet förkroppsligar den kyrkliga kontinuiteten, träder fram såsom det band, hvilket binder nutiden samman med det som var från begynnelsen. Men lika viktig är nog ofta den förbindelselinje man så gärna drar mellan den episkopala successionen och hvad man kallar sakramentens validitet (giltighet och kraft). För att sakramenten skola äga full validitet fordras att de utdelas af en präst, som vid sin vigning fått del i den apostoliska successionen. För att förstå den vikt man på högkyrkohåll lägger på den apostoliska successionen bör man äfven taga hänsyn till denna ofta mötande förbindelselinje till sakramentens validitet. Detta så mycket mer som allt, som tenderar åt high church till, ytterst starkt framhäfver särskildt altarets sakrament såsom det utan jämförelse viktigaste nådemedlet. Nattvarden blir centrum såväl i gudstjänstlifvet som i dogmatiken — motsättningen till de lågkyrkliga och evangelikala samt till »protestantismen» finner man här som starkast: med full medvetenhet vill man fatta kyrkan såsom sakramentskyrka. Nu är emellertid icke det som går under benämningen high church något enhetligt och inom sig slutet parti, det rymmer tvärtom en mångfald typer och schatteringar. Speciellt måste man vid bedömandet af den situation, som ligger till grund för de nutida brytningarna, gifva akt på, att riktningen äger en yttersta högerflygel, hvilken visserligen på intet sätt kan göra berättigade anspråk på att vara ledande i Englands kyrkolif, men som ytterst energiskt arbetar för sina ideal med tillhjälp af bl. a. en väl organiserad press och en målmedveten omfattande skriftspridning. Hufvudorganet är The Church Times, en stor kyrklig veckotidning.

Denna extrema högkyrklighet representerar de romaniserande tendenserna inom Englands kyrka, den drar såväl i fråga om gudstjänstlif som teologi ut linjerna så att de komma Roms område så nära som möjligt. Det har sitt intresse att se hur långt man härvid kan gå. Jag gör en liten axplockning ur ett par nummer af The Church Times från sommaren (juni) 1914. I den då som mest brännande Ulsterfrågan heter det: »i religiöst afseende ligga våra sympatier — det behöfva vi väl knappast säga — på den irländska romarkyrkans sida mot protestanterna». Ofta behandlar man frågan om den engelska kyrkans »reunionssträfvanden» — icke önskvärda äro sådana reunionssträfvanden, som på något sätt kunna tänkas medföra en uppmjukning af episkopatets och ordinationens betydelse, sådana som se fram mot en panprotestantism med front mot den heliga stolen. »Vi se framåt mot den dag, då Kristi söderrifna klädnad skall blifva hel igen och då alla nationer skola samlas kring fiskarens tron». Synnerligen karakteristiskt är också — icke minst med det närvarande kriget såsom bakgrund — att se med hvilken omsorg The Church Times söker framleta den ryska kyrkans stora förtjänster. Med största energi talar man naturligtvis om episkopatet såsom kyrkans lifsnerv: »Låt det blifva auktoritativt förklaradt, att episkopatet icke skulle vara väsentligt för Englands kyrka och Englands kyrka kan sedan föras bort till begrafningsplatsen». Den skulle blifva »en kropp utan själ». »Intet episkopat betyder intet sakrament, ingen absolution, intet lefvandegörande blod, som flyter genom århundradena från den äldsta kyrkan rätt ned till oss». Oriktigt vore ock — heter det annorstädes i tidskriften — om man menade, att den engelska kyrkan skulle betrakta episkopatet såsom nödvändigt allenast för medlemmarna af

sin kyrka, det skulle betyda, att de kristna skulle ha rätt att åsidosätta den Helige Andes verk. Vid den högkyrkliga sammanslutningens The English Church Union årsmöte fattades en resolution, hvari den apostoliska successionen förklarades såsom nödvändig för trosauktoriteten och för sakramentens validitet: »vi gå ut för att försvara episkopatet och vi finna att vi i självfva verket försvara vår bekännelse och våra altaren mot protestantismen». Vid årshögtiden för the Confraternity of the Blessed Sacrament hölls föredrag om Tridentinums bestämmelser angående transsubstantiationen. Har Tridentinum förändrat kyrkans traditionella förkunnelse? Med S:t Vincent af Lerinum har Tridentinum när det talat på ett nytt sätt haft omsorg om att icke tala nya ting. Har det benämnt en gammal trosartikel med ett nytt och lämpligt namn? Man kan blott svara »ett emfatiskt ja». Ty hvad har konciliet gjort »annat än att bekräfta hvad som funnits hos S:t Ignatius, S:t Justin, S:t Ireneus, S:t Cyrill af Jerusalem, S:t Cyrill af Alexandria, Theodoretus och S:t Chrysostomi liturgi? Hvad har det gjort annat än att bekräfta, att brödet och vinet i kraft af konsekrationsorden förvandlas till den inkarnerade Jesu lifslefvande kött». Därför — »att förneka Tridentinums definition på transsubstantiationen är icke blott att förneka Rom, det är att förneka hela den västerländska kyrkan». Sanningsbeviset är här — och detta är karakteristiskt för den extremt högkyrkliga metoden — tillfyllest, så snart blott ett tillräckligt antal auktoriteter förts fram. Samma slags bevisföring möter i en liten skrift How can I be sure that I am a Catholic, hvilken ingår i skriftserien Modern Oxford Tracts, af starkt högkyrklig typ. Det säger sig själf att vi i The Church Times möta ifrigt försvar för romaniserande kyrkobruk, rökelse, krucifix, åkallan

af Maria och helgonen o. s. v. Häftigt angripas de biskopar, som tillåtit sig att på något sätt inskrida mot dylikt. Det vanliga resonnemanget är då, att man förfasar sig öfver att en sådan vördnadsvärd katolsk tradition blir pätalad, alltunder det att afvikelser från kyrkans fastställda lära tolereras. Skarpa ord sägas öfverallt om »modernisterna», och hvad som här kan räknas som »modernism» framgår af följande uttalande, med hvilket jag afslutar min axplockning ur The Church Times: Om vi hafva erfarit Our Blessed Lady såsom Himmelens Drottning, så må de andra tänka, att hon var en god kvinna, som kunde misstaga sig och som dog för 1900 år sedan — det betyder icke det ringaste för oss hvad de säga, ty *we knew*.

Det anförda kan gifva en nog så åskådlig bild af tankar och stämningar på den yttersta högra flygeln. Dessa tankar och stämningar äro, såsom redan framhållits, alls icke typiska för allt som går åt high church till. Många t. o. m. ganska utpräglade högkyrkomän ha en helt annan syn på reformationen och dess betydelse liksom en helt annan tanke om de kyrkliga enhetssträfvandena och den anglikanska kyrkans mellankyrkliga förbindelser. Men jag har velat fästa uppmärksamheten på detta ytterlighetsparti, därför att dess tillvaro gör det väl begripligt, att det skall finnas godt om brännande frågor inom det anglikanska kyrkolifvet — allrahelst som ju Ecclesia anglicana som bekant också sluter inom sig riktningar, hvilka, utgångna från de reformert-pietistiska väckelserörelserna och i släkt med de nonkonformistiska samfunden, äro de olika högkyrkliga gestalterna så motsatta som gärna möjligt.

Vi kunna nu höra hvad biskop Frank af Zanzibar hade att klaga öfver. I det sändebref, som han på hösten 1913

afsände till biskop Edgar af S:t Albans, få vi klart besked om det bekymmersamma läget inom den anglikanska kyrkan. Biskopen af Zanzibar behandlar tre hufvudfrågor: ställningen till modernismen, till de protestantiska kyrkosamfunden samt till Rom och anger därmed riktlinjerna för den följande lifliga diskussionen. Det är kaos på trons område, skrifver biskopen af Zanzibar. Man har ställt episkopatet och sakramenten, bibeln och Kristus själf på »listan för öppna frågor». Man sätter sina frågetecken vid vissa punkter i trosartiklarna och man upplöser öfverhufvud trosauktoriteten, då man t. ex. vill förlägga den i något så obestämdt som »de heligas samfällda vittnesbörd» — det är Foundationsmännen som biskopen med dessa sista ord har i sikte. Allt som allt visar detta, att den engelska kyrkan har förlorat förmågan af selvexpression och att den befinner sig i inre upplösning. Och det gör henne oduglig att sända missionärer till hedningarna och att arbeta för en solid kyrka i Afrika — allra minst duger hon att arbeta bland muhammedanerna, hvilka själfva äga en så stark auktoritet i koranen, traditionen och profeten. Samma kaos möter man också på det kyrkoorganisatoriska området — och detta har kommit till uttryck genom de båda missionsbiskoparnas uppträdanden på missionskonferensen i Kikuyu. Man har dragit upp riktlinjer för samarbete med protestantiska kyrkosamfund, man har t. ex. talat om ömsesidigt upplåtande af predikstolarna samt om att inom eget kyrkosamfund tillåta kommunion för därtill berättigade medlemmar af de andra kyrkorna. Såsom gemensam basis har man angifvit bibeln såsom högsta rättesnöre för tro och praxis, de apostoliska och nicaenska symbola och den vitala betydelsen af frälsarens försoningsdöd såsom förlåtelsens grund — *men* man har icke sagt något

om symbolum athanasianum, konfirmationen med biskoplig handpåläggning, absolutionen, episkopatet och ordinationens betydelse för nattvardens validitet m. m. I själfva verket kommer på detta sätt, profeterar biskopen, Ecclesia anglicana att krossas mellan Rom och de protestantiska samfunden. »Om vår egen position är så kaotisk, att en biskop, konsekrerad för den stora uppgiften bl. a. att ordinera präster, offentligen kommunicerar med en kyrka utan episkopat (såsom biskopen af Mombasa gjorde vid missionskonferensen), så har hela uppgiften i vårt lif och verk gått sin kos.» Ännu ett tungt bekymmer trycker biskopen af Zanzibar. Biskopen af S:t Albans har inskridit mot en präst inom sitt stift, som offentligen åkallat Maria och helgonen. Afvikelser från den katolska tron tolereras, men däremot antastas sådant som icke är främmande för den katolska kyrkan, vare sig man vill rådfråga de första sex århundradenas auktoritet eller man rådfrågar (obs!) majoriteten af de nuvarande katolska biskoparna i östern och västern. Slutsatsen af allt detta blir: den anglikanska kyrkans position är ohållbar. Tiden kräfver kyrklig enhet. Men ingen kyrka är till så stort hinder för denna som Ecclesia anglicana. Den vill förbund med Rom — och Rom hänvisar på sådant som Foundations; den vill förbund med Österns kyrkor — och Östern hänvisar på Kikuyu eller på sådant som biskopen af S:t Albans företar sig; och när den slutligen vänder sig till de protestantiska kyrkorna kunna dessa hänvisa på »ett sådant sändebref, som jag har äran sända Eders Lord». »Ecclesia anglicana borde dock besinna sin särskilda uppgift, som ligger i att vara vittne om Kristi inneboende i den heliga katolska kyrkan och att inbjuda till Hans Hjärta på den sakramentens väg, som det katolska ämbetet allena kan erbjuda — samt att så katolisera världen för Kristus. Är det däremot fråga om att protestantisera världen, då har jag icke längre någon plats bland denna kyrkas bröder.»

Det måhända mest observerade inlägget i den af biskopen af Zanzibar väckta striden har kommit från biskop G. Ch. Gore i Oxford, förut i Birmingham — känd för sin omfattande teologiska skriftställarverksamhet och för sitt betydelsefulla sociala arbete, en af förgrundsfigurerna ibland det engelska episkopatet — en gång betraktad med misstänksamhet på grund af erkännanden åt den historisk-kritiska bibelforskningen, numera en af de främste ledarne för den högkyrkliga riktningen samt, om än icke själf tillhörande dess extrema högra flygel, dock med vördnad omtalad i The Church Times. Biskop Gore vill uttrycka sin allmänna syn på den anglikanska kyrkans ställning i programmet: en liberal eller »scriptural» katolicism — Ecclesia anglicana skall minnas, att den representerar en del af the holy catholic church, men också att den har associerat sig med protestantismen i dess protest mot det medeltida påfvedömet och den medeltida »ackumulationen af dogmer» samt i en appell till den äldsta kyrkan och särskildt till Skriften. Att en sådan allmän position hålles af den engelska kyrkan är af största betydelse för hela kristenheten gentemot romerska och protestantiska ytterligheter. Biskop Gore är biskopen af Zanzibar tacksam för att denne rört vid de ömma punkterna på ett så hårdhändt sätt, kyrkan har alltför mycket försummat att öfverväga principerna för sin verksamhet — det är ett tecken på starka perioder i kyrkans historia, när sinnet för principerna varit vaket.

Det är nu högst intressant att se, huru Gore tillämpar sin liberala katolicism på stridsfrågorna. Hans skrift — The

basis of anglican fellowship in faith and organisation — följer Zanzibars frågeställning och begynner med den teologiska »liberalismen». Gore vill icke ställa sig på verbalinspirationens ständpunkt. Men om han så vill gifva den historisk-kritiska forskningen ett visst utrymme, betonar han så mycket eftertryckligare apostolicum, nicaenum och athanasianum såsom dragande fasta gränser kring det inom kyrkan tillåtna. Betecknande är ock att Gore utan vidare hänvisar till Prayerbokens kollektböner såsom auktoritet i trosfrågor. Alldeles utan restriktioner vill han dock icke hänvisa till de gammalkyrkliga symbola. Fördömelsesatsen i början af Quicunque afvisar han och vill verka för dess uteslutande ur liturgien; hvad apostolicum beträffar vill han skilja mellan hvad som är symboliskt, såsom sittandet på Faderns högra hand, och hvad som är historiska fakta. Men de som inför dessa senare icke kunna stanna vid en rent bokstaflig tolkning, böra enligt Gore gå bort ifrån det kyrkliga ämbetet — det skulle blott blifva en hälsosam åderlåtning: att stå kvar och recitera apostolicum med reservationer är en ståndpunkt, som liknar den jesuitism, mot hvilken Pascal en gång riktade sina vapen.

Kommer så frågan om Ecclesia anglicana och de protestantiska kyrkosamfunden. Med hänsyn till auktoriteten borde, menar Gore, ett närmande nu kunna äga rum mellan de högkyrkliga å ena sidan och de lågkyrkliga och evangelikala å den andra — då nämligen dessa senare icke längre kunna stanna kvar vid Bibelns infallibilitet. Skillnaden ligger ej här utan rör de sakramentala frågorna och episkopatet. Med stor säkerhet förklarar Gore, att ingenting är mera visst än det, att Kristus instiftat en synlig kyrka, och att denna från början ägt det trefaldiga ämbetet i enlighet med den

apostoliska successionens princip, äfvensom att ordinationen från början varit biskopens funktion och skett medelst handpåläggning. Dessa grundsatser ha sedan härskat obrutna till reformationen. Genom denna katolska kyrkoprincip garanteras sakramentens validitet. Episkopatet hör därför med till kyrkans esse. »Jag vet — heter det — att idén om sådana villkor för en giltig sakramentsförvaltning och för en giltig ordination förbittrar folk, men jag tänker att en dylik förbittring är oresonlig». Med denna utgångspunkt vill Gore fastställa den anglikanska kyrkans förhållande till de protestantiska kyrkosamfunden. Det är icke meningen att förneka tillvaron af Guds gåfvor inom dessa. Ty Gud är, säger Gore, icke bunden vid sina sakrament. Men administrationen af sakramenten har alltifrån begynnelsen varit bunden vid den biskopligt ordinerade ämbetsinnehafvaren. Gore har icke djupare inblick i reformationens väsen än att han bestämmer detta till förnekandet af principen om den nödvändiga ämbetssuccessionen. Den anglikanska kyrkan följer på denna viktiga punkt en annan väg — episkopatet hör med till kyrkans esse i enlighet med catholic principles. Det — episkopatet — är det sammanhållande bandet i den anglikanska kyrkan och denna skulle remna i sär den dag, då en icke biskopligt ordinerad präst tillåtes celebrera nattvardens sakrament inom den anglikanska kyrkogemenskapen. Till dessa fordringar på apostolisk succession och episkopalt ordinerade präster såsom sakramentsadministranter vill Gore lägga en tredje: episkopal konfirmation med handpåläggning eller åtminstone beredvillighet att — när ske kan — mottaga sådan före admission till nattvarden. Detta sistnämnda kraf är icke minst intressant därför, att — såsom Gore själf måste medgifva — det för ännu blott trettio år sedan icke

kunde uppställas såsom ett nödvändigt anglikanskt kyrkokraf. Men, menar Gore, en förändring till det bättre har ägt rum: vi ha återvändt från den inadekvata traditionen »till den primitiva och skriftenliga idén», enligt hvilken handpåläggning är det sakramentala medlet för mottagande af den Helige Andes fulla gåfva. Hvilken blir då den anglikanska kyrkans ställning till de »protestantiska» kyrkosamfunden? Situationen på missionsfälten är gifvetvis sådan att den drifver till förbindelser. Men inga sådana böra förekomma, om de bringa de tre angifna katolska principerna i fara — och dessa principer medgifva inga »öppna nattvardsgångar» eller möjligheten af att egna kyrkomedlemmar skulle få sändas till kyrkosamfund, som stå främmande för dessa principer. De protestantiska samfunden ha inbördes så olika principer och vi måste, säger Gore, stå fjärran från hvarje allmän protestantisk federation. Efter hvilka principer skulle en sådan kunna komma till stånd? Skulle man t. ex. kunna acceptera »den lutherska principen» att två eller tre kristna kunna insätta i ämbetet? Situationen är »intolerable» säga många, nej säger Gore: den är »painful» men ej »intolerable», för den nämligen, som tror på varaktigheten af de stora katolska principerna och tror, att det endast är på basis af dessa som vi kunna hoppas, att den kristna kyrkan can come together again.

Hvad slutligen förhållandet till Rom beträffar vill Gore göra gällande, att de 39 artiklarnas formuleringar vis à vis Rom i allmänhet äro synnerligen vaga, detta gäller äfven om de omstridda frågorna om invokationerna af Maria och helgonen. Hur vill då Gore själf skilja anglikansk från romersk uppfattning? Först därigenom att Skriften skall »begränsa de dogmatiska krafven». Om invokationen af helgonen likaväl som om conceptio Mariæ immaculata gäller då, att dessa läror icke direkt hvila på Skriftens grund. »Dessa och andra liknande doktriner må på olika vägar anbefalla sig för oss genom sin egen inneboende sannolikhet genom devotionel appell eller genom insikten i deras auktoritet och bruk. Men de förblifva meningar, icke trosartiklar.» Kontentan blir m. a. o.: de anbefalla sig för oss på allt sätt — men de få blott icke blifva officiell lära. Gränsen mot Rom blir som synes skäligen suddig — bortsedt därifrån att Gore ju eljest icke utan vidare vill betrakta Skriften såsom utslagsgifvande auktoritet. Hans position blir såväl formellt som sakligt svag. Och det hjälper svårligen, att Gore har ännu en skiljande princip att hänvisa till: »konsistensens», hänvisningen till kyrkan före den medeltida utvecklingen — om det än ligger obestridlig sanning i hans uttalande, att romanismen egentligen är så sammanvuxen med påfvedömet, att det blir en fullkomlig illusion, om man tror sig kunna taga den romerska kyrkan och släppa påfvedömet.

Det kan icke vara möjligt att inom ramen för en tidskriftsuppsats ens tillnärmelsevis gifva en öfversikt öfver allt det som under året närmast efter Kikuyu från olika riktningar och synpunkter skrifvits i tidningar, tidskrifter, broschyrer och teologiska afhandlingar om de nu berörda stridsfrågorna. Bl. a. ha två traktatserier startats. Den ena, Modern Oxford Tracts, har till utgifvare den bekante, ansedde och mycket produktive teologen Darwell Stone, »principal» för stiftelsen Pusey House i Oxford. En af medarbetarne är Gore. Traktaternas allmänna hållning framgår af följande programuttalande: »man kan fråga sig om icke tolererandet af villfarelsen inom den anglikanska kyrkan nått en

sådan punkt att det blir medbrottslighet». Den andra, Kikuyu Tracts, sysslar väsentligen med de aktuella praktiskt kyrkliga frågorna till försvar för den af biskopen af Mombasa intagna ståndpunkten. Framför allt vill man här göra gällande, att den anglikanska uppfattningen af det kyrkliga ämbetet icke får gå därhän, att validiteten af andra kyrkosamfunds ämbeten förnekas. Man stöder sig på ett uttalande af den biskopskommitté vid Lambethkonferensen 1908, som hade att handlägga frågorna om »reunion» och »intercommunion», och för hvilken den aflidne vännen till vår svenska kyrka, biskopen af Salisbury, var ordförande. Här heter det: »anglikanska kyrkomän måste träda in för ett rättsgiltigt ämbete sådant de fatta det och betrakta sig såsom absolut bundna att stå fast därvid för egen del och för hvarje 'communion', af hvilken de äro medlemmar; men det är ingen plikt och därför icke heller något önskemål att gå längre och presumera en bristande validitet i Guds ögon af ämbetet inom andra kyrkosamfund». Hufvudsynpunkten i Kikuyu Tracts blir, att episkopatet icke hör med till kyrkans esse, men till dess bene esse. Det var, säger man, icke af dogmatiska grunder som de engelska reformatorerna höllo på biskopsämbetets fasta plats inom den anglikanska kyrkan och man bör icke heller grunda episkopatet på förutsättningar om dess betydelse för ordinationens och sakramentens validitet. Episkopatet och hvad därmed sammanhänger är icke essentiellt för kyrkan på samma sätt som Skriftens auktoritet, Apostolicum och Nicaenum samt de två af Herren instiftade sakramenten. Hvad konfirmationen beträffar har den fått sin sanktion genom kyrkans historia men kan icke för sig åberopa någon gudomlig auktoritet. »Vi äro tacksamma för de förslag, som kommit från Kikuyu, därför att vi tro,

att dessa icke äro främmande för anden i den kyrka, som vi tillhöra, samt att de beteckna ett steg framåt mot den enhet mellan de kristna kyrkorna, som vi hoppas på och bedja för». Just med denna uppfattning af episkopatet kan, vill man säga, den anglikanska kyrkan allra bäst blifva ett redskap för åvägabringande af kyrklig enhet, kan den nämligen stå såsom medlande mellan Rom och de protestantiska typerna. Bland mera bemärkta medarbetare i denna skriftserie märkas biskop Moule of Durham samt kyrkohistorikern Gwatkin i Cambridge.

En synnerligen observerad motskrift mot Gores ofvan omtalade sändebref till sitt stifts prästerskap är den vördnadsvärde åldringens prof. Sandays i Oxford broschyr Bishop Gores challenge to criticism. Hvad man än kan ha att säga om Sandays positiva utredningar, så uppvisar han emellertid klart, att de frågor som Gore diskuterar, äro vida mera komplicerade än att de kunna lösas med blotta svärdshugget på Gores vis, äfvensom att Gores distinktion mellan »symboliska och historiska fakta» i hvarje fall icke kan genomföras på det godtyckliga sätt som sker hos Gore.

Ecclesia anglicana — for what does she stand — det är själfva hufvudfrågan äfven för de unga Oxfordsteologer, som vunnit ryktbarhet genom sin bok Foundations. Och knappast har det väl någonstädes tänkts högre om den anglikanska kyrkans kallelse och djärfvare om hvad den skall kunna betyda för hela kristenheten än som sker hos dessa unga kyrkomän. Det mål som föresväfvar Foundations och som det är den anglikanska kyrkans uppgift att realisera, är att åstadkomma en högre syntes af »den katolska och den protestantiska principen». Hvardera har sitt goda att gifva kristenheten: det gäller blott tillse, att de icke få gå isär

och drifvas till ensidighet hvar och en på sitt håll utan att de förenas till en djupare enhet, hvilket icke kan ske genom addition, men blott därigenom att de ömsesidigt genomtränga hvarandra.

Vill man få ett grepp om det för Foundationsståndpunkten karakteristiska kan man lämpligen taga sin utgångspunkt i hvad Rawlinson skrifver om auktoriteten. Den katolska principen går, när den ensam får hållas, till en ytterlighet — den infallibla auktoriteten, den protestantiska principen åter till en annan ytterlighet — en individualistisk upplösning af den religiösa auktoriteten. Man får nämligen ej, enligt Rawlinson, låta sig vilseledas däraf att protestantismen på 1600-talet själf hänvisar till en infallibel auktoritet — detta är blott en ombildande fortsättning af den katolska principen och en afvikelse från den ursprungliga protestantismen sådan denna möter hos Luther; i själfva verket är »protestantismen försvarslös mot en godtycklig subjektivism sådan som Luthers egen». Den moderna protestantismen har ock återvändt till den ursprungliga protestantiska ställningen till auktoriteten — Rawlinson hänvisar särskildt till Ritschl och Herrmann. Det gäller nu för oss att passera igenom både barndomsstadiet, den okritiska och oreflekterade bundenheten vid auktoriteten, och det stadium, som stannar vid blotta rättigheten till kritik, för att nå det stadium, som Rawlinson vill kalla det frivilliga bejakandets konkreta frihet, då auctoritas ej står fast af formella grunder, utan därför att den, enligt hvad erfarenheten och förnuftet båda försäkra oss, är sanning. Frågan blir då, huru denna högre auktoritet närmare skall bestämmas och hvarifrån den får sitt innehåll. Rawlinson svarar genom att hänvisa till the corporate witness of the saints (helgonens samlade vittnesbörd) på grund af värdet af den andliga erfarenhet, på hvilken deras lif hvila. Närmast är det här fråga om en *lifsauktoritet* mera än en trosauktoritet, men det är en villfarelse att draga allt för skarpa gränser mellan dessa två. Validiteten af kyrkans andliga erfarenheter har sina följder i dogmatiskt hänseende, och i allmänhet taget — fortsätter Rawlinson — måste det sägas att vi i hvar och en af trosartiklarnas dogmatiska satser ha en reflex af en erfarenhet, som vi ha frihet att, om vi så kunna, uttrycka i andra termer, men åt hvilkens värde vi på något sätt måste göra rättvisa. Så långt Foundations. Vi göra här två observanda. För det första se vi, hur svårt det med denna tankegång skall vara att finna någon kritisk värderingsprincip. »Ingen lära, som blifvit hyllad inom en större del af kristenheten kan vara alldeles oriktig», säger Streeter, en af Foundationsriktningens ledande män, i sitt arbete Restatement and Reunion. Faran blir tydligen den, att värderingsprincipen blir det kvantitativa — mängden som omfattar en viss tradition och tiden, under hvilken den omfattats. För det andra är det intressant att se, huru denna tankegång för Foundationsmännen hänger samman med sträfvandet efter kristenhetens enhet. Styrkan i auktoriteten växer med reunionen. Så länge kyrkan är splittrad i de många mot hvarandra stridande samfunden blir auctoritas svag. Kyrkans auktoritet blir — heter det hos Streeter — icke stort mera än en pappersauktoritet, till dess frågan om den kristna uniteten är löst. Vi förstå, att enhetstanken skall omfattas lidelsefullt af denna unga anglikanska kyrklighet.

Karakteristiskt för Foundations är nu vidare, att frågan om auctoritas lätt löper öfver i frågan om ämbetet. Äfven här gäller det att genomföra den omtalade syntesen. Å ena

sidan står den protestantiska åskådningen, som ser ämbetet från profetens synpunkt — en man kallad och utrustad af Gud att predika evangelium. Å andra sidan står den katolska, där ämbetet ses från prästens synpunkt — en man af kyrkan betrodd och auktoriserad att såsom organ för hennes samfällda lif handla för hennes ändamål. I förra fallet underordnas sakramenten under ordet, i senare ha sakramenten främsta platsen. Det är efter hvad vi hört om auktoriteten icke förvånande att sympatierna ligga på den katolska sidan, tendensen är snarast att söka fördjupa »den katolska principen». Den protestantiska typen har sina företräden — lekmän böra få predika, enligt Streeter — men på samma gång riskabla ensidigheter: den vill grunda allt på den personliga religiösa erfarenheten och har därför en tendens att lämna åsido såväl det intellektuella som det institutionella momentet i religionen; i grunden utgör den ett försök att isolera anden från de medel, genom hvilka den verkar. Den antites, som den protestantiska typen sätter mellan yttre medel och ande, är falsk — den verkliga antitesen måste sättas mellan andligt och oandligt bruk af de yttre medlen, the material vehicles of worship. Om detta blir fullt klart, komma sakramenten att få den ställning, som tillkommer dem — icke så att de skulle förmedla någon »opersonlig» nåd, utan så att de träda fram såsom bärare af den personliga kontakten med Jesus Kristus.

Skillnaden mellan den äldre högkyrkligheten och denna yngre Oxfordsteologi skulle närmast kunna beskrifvas så: medan för den förra sakramentens »validitet» har sin grund i den apostoliska successionen och den episkopala ordinationen, så har här tvärtom ämbetet sin grund i sakramenten. Foundations finner den historiska bevisföringen för den apostoliska successionen högst osäker och framför allt finner man det vara ett fundamentalt misstag att bygga på historiska grunder i stället för på inre grunder och på andens ledning af kyrkan. Icke heller är det, menar man, behöfligt att orda om ämbetets »validitet» i motsats till det icke-episkopala ämbetets validitet, vida betydelsefullare än att haka sig fast vid dylika stridsfrågor är att man gör sig reda för den positiva betydelsen af episkopatet. Och härvid framhålles: 1) Episkopatet representerar och »innesluter sakramentalt» kontinuiteten med det förgångna samt häfdar därmed kyrkans ekumeniska karaktär. 2) Det representerar en auktoritet, som principiellt går vidare än att vara en blott lokalkyrklig auktoritet: »till sin idé och till sin syftning» är det bärare af hela den i världen splittrade katolska kyrkan — man märker äfven här syftningen mot »reunionen». Hvad slutligen 3) den episkopala ordinationen beträffar vill man framhålla såsom det säregna för det »katolska» ämbetet, att ämbetsinnehafvaren ej skall handla blott genom kraften af personlig duglighet utan på grund af kyrkans komission. Intressant är att se, huru man åtminstone bemödar sig om att undvika en magisk tolkning af ordinationen i följande sväfvande formulering: det som läran om the grace of orders i själfva verket vill uttrycka är att ämbetet är något, som ingen kan taga på sig af egen energi, och tron på att till svar på kyrkans böner de som få uppdraget genom handpåläggning begåfvas med den erforderliga kraften från höjden, i enlighet med den principen att ingen kristen rätteligen kallas att utföra något slags plikter utan att få en motsvarande nådesskänk, tillräcklig för hans behof.

Hvilken blir då med denna allmänna grundåskådning den anglikanska kyrkans speciella nådegåfva och uppgift

bland kristenhetens samfund? Om den saken handlar Streeters nyssnämnda bok Restatement and Reunion. Auktoriteten är icke den engelska kyrkans särskilda nådegåfva. I detta stycke förmår den visserligen en hel del och många vilja se dess uppgift förlagd åt detta håll. Men här förmår den dock aldrig konkurrera med Rom, som i kristenhetens skepp spelar rollen af den tunga barlasten. Men icke heller lättrörligheten är den anglikanska kyrkans karisma; häri öfverträffas hon vida af många bland de reformerade kyrkosamfunden, som t. ex. ha vida lättare att göra pioniertjänst på de icke-kristna områdena än Ecclesia anglicana med sina stränga kraf på det kyrkliga ämbetet och den fasta kyrkliga organisationen. Det blir därvid, att frågan om den anglikanska kyrkans egendomlighet måste besvaras med det ofta hörda: *comprehensivness*. Det kommer då an på hvad man lägger in i detta. Streeter vill ej tolka det så, att det *blott* skulle betyda förmågan att sluta inom sig riktningar, hvilka äro hvarandra så motsatta, att en synes befinna sig i Roms omedelbara grannskap och en annan endast vara en bland de många protestantiska typerna. Vore den anglikanska kyrkan intet annat än en yttre union mellan sådana extremer, sammanhållen genom statens erkännande, så skulle man tvingas erkänna, att det hela blott vore en meningslös kompromiss. Men man får framför allt icke stirra sig blind på ytterligheterna och så förbise, att den stora mängden anglikanska kyrkomedlemmar stå fjärran från både den ena och den andra ytterligheten. Olika riktningar sluta inom sig olika sanningsmoment, men då tron i grund och botten är »odelad», måste en syntes af så många olika aspekt som möjligt vara önskvärd — och det är just, menar Streeter, den anglikanska kyrkans karisma, att den i detta hänseende har större

förmåga än någon annan kyrka. Den engelska kyrkans omtalade via-media-position är ej blott kompromiss, utan en väg framåt till en dylik syntés »med mera adekvat framställning af sanningen än anglikanen eljest någonstädes kan finna». Rom och protestantismen äro hvarandra mycket olika, men de äro hvarandra lika däri, att de båda äro ytterligheter och just i detta samma äro de tillika skilda från det för Ecclesia anglicana karakteristiska. Ty detta är »den syntetiska eller moderata andan», och fastän man i fråga om doktrin och organisation från mera yttre synpunkt sedt synes stöta på något medlande mellan Rom och protestantismen, är Ecclesia anglicana i sig själf ej ett mellanting mellan båda, utan något artskildt, something different in kind. En sådan »moderat» position har sina frestelser och stora svårigheter. Det måste ihågkommas, »att den sanna kristna moderationen, som springer fram ur ett verkligt bemödande att fatta sanningen i rivaliserande synpunkter och se det berättigade i motsatta syftningar samt värdet af mot hvarandra stridande ideal icke är någon lätt utan en svår sak att nå fram till; ty denna moderatio beror på en intellektuell ödmjukhet, som är redobogen att lära från olika håll och på en sann kärlek, som respekterar den moraliska personligheten hos hvarje individ». Så vill Streeter teckna det anglikanska idealet och från denna utgångspunkt går sedan hans tanke till de kyrkliga enhetssträfvandena och fram mot aflägsna perspektiv, till det mål, hvilket han klarare än anglikanismen i allmänhet ser såsom enhet men icke uniformitet.

Jag tänker att vi lutheraner, när vi se Foundationsmännen teckna sina typer, ha en känsla af att det är en typ, som icke kommit med — vår egen. Ett kyrkoideal ha vi saknat, vårt eget evangeliska kyrkoideal, sådant som

vi vilja se det i tacksamhet för den vidgade syn, som reformationen genom Luther gifvit oss. Det finnes knappast ett enda drag i den mest efter »lågkyrkliga» och nonkonformistiska tankar tecknade »protestantiska» typen, vid hvilket vi fullt kunna känna igen oss själfva, såvidt som vi ära det bästa i den lutherska andan. Till en början kunde vi ju i vår svenska kyrka i fråga om det institutionella och om den kyrkliga kontinuiteten säga med Paulus: de äro ebréer, jag ock; de äro israeliter, jag ock; de äro Abrahams säd, jag ock. Och vidare: den syntés, som Foundations sträfvar efter — eller skall jag säga famlar efter — den lefver ock såsom ett ideal i vår kyrka, fastän vi bruka andra termer och snarast säga: Rom och sekterismen. Vårt ideal är icke den individualistiska själfhärligheten. Vi vilja ej tala ringaktande om auktoriteten hos the corporate witness of the saints. Men vi vilja aldrig ställa upp en princip, som kan låta erfarenhetskvantiteten få det afgörande ordet. Gärna vilja vi tala om kontinuiteten, men vi tillägga: den af Kristus behärskade och sammanhållna kontinuiteten, och tro att det svaret ligger djupare. Icke heller vilja vi ställa den evangeliska prästen på hans individuella erfarenhet allenast — vi ha en annan grund: evangeliet. Hvarför kan det evangeliska kyrkoidealet blifva på en gång fast och fritt, innerligt och vidtfamnande? Därför att dess princip är evangeliet, som själft nyskapande, förvandlande, samlande, kyrkobyggande går sin väg bland tiderna och folken. Idealet är fast, därför att evangeliet är *ett* och det är rikt, därför att evangeliet möter oss i skiftande former. Gärna vilja vi i detta sammanhang erinra oss de berömda orden i de Schmalkaldiska artiklarna, där Luther talar om evangliets olika former.

Vi ha stannat inför några karakteristiska strömningar

och brytningar inom nutida anglikanskt kyrkoliF. Jag tänker mig, att mer än en af mina läsare nu närmast är hägad att fråga, hur den anglikanska kyrkoledningen ställer sig till dessa tvistefrågor och hvad man kan vänta sig af den. Något klart utredande programmatiskt uttalande har icke kommit och något sådant kan man icke heller vänta sig. Det har kommit åtskilliga uttalanden från auktoritativt håll, såväl från ärkebiskopen af Canterbury som från ett biskopskonvent under hans presidium, och om man granskar dessa uttalanden får man snarast intryck af typisk kompromiss. Detta skulle man då närmast kunna tolka som om kyrkans ledare icke vore situationen vuxna; men den tolkningen är nog en smula förhastad och dömer i hvarje fall icke med utgångspunkt från de engelska förhållandena, sådana de nu äro. Situationen i den anglikanska kyrkan är knappast sådan, att ett klart teologiskt program i dessa svårigheter är möjligt att åstadkomma. Skall kyrkoledningen rättvisligen bedömas, måste man se icke bara på hvad som säges utan också på hvad som göres, och i så fall får man ett starkt intryck af att ledningen karakteristiskt representerar den moderatio, om hvilken Streeter talar. Biskopen af Zanzibar har ingen framgång, när han vill få sin ämbetsbroder af Mombasa fälld såsom skismatiker. Ledningen har sin svaga punkt i det rent teologiska men sin styrka i själfva kyrkoregementet. Den slår vakt om sin kära tradition men utan inkvisition, den kastar sig icke i armarna på Rom, men går icke heller med på hastiga och oöfverlagda förbindelser med de nonkonformistiska. Dess signatur är moderatio och kommer väl att så förblifva.

Som bekant är ha under senare tid vissa förbindelser ägt rum mellan Ecclesia anglicana och vår svenska kyrka.

Hafva vi något godt att vänta af en sådan förbindelse — eller: frågan bör snarare ställas så: hafva vi något att gifva hvarandra? Med bortseende från alla frågor om någon slags orgniserad gemenskap skulle jag här i all korthet vilja peka på några punkter där de båda kyrkorna skulle kunna ha betydelse för hvarandra. Hvad *vi* kunde lära af Ecclesia anglicana vill jag sammanfatta under tre synpunkter. Först: starkare ekumeniskt sinne, mera känsla af kristenhetens samhörighet trots all splittring. Måhända har vår svenska kyrka aldrig varit så isolerad som under 1800-talet. Den har försummat sina förbindelser och sina förpliktelser äfven där dessa voro tydliga nog. Lika litet som isolering på något område är hälsosamt lika litet är den det på det kyrkliga. Vidare: starkare kyrkosinne, vaknare samfundssinne. Måhända stå vi här något bättre än andra protestantiska kyrkor; men det torde vara svårt att förneka, att vi äfven här vårdslösat mycket. Sluligen: starkare känsla af huru kontinuiteten förpliktigar, öppnare blick för hvad det betyder att lefva i en kyrka med gamla institutioner och gamla traditioner — hvad det betyder till rikedom och trygghet, men icke mindre till frihet.

Men så ha vi också å andra sidan något att gifva. Först: vi ha i vårt reformatoriska ideal betingelser för en djupare syntés än Ecclesia anglicana, ty vårt andliga arf är rikare, därför framför allt att vi äga ibland oss Herrens profet Martin Luther. Vidare: vi se klarare, att den kristna enhetens ideal aldrig kan eller bör bli uniformitetens liksom att inre enhet väl kan stå samman med olika yttre former: »det är icke af nöden, att allestädes skola vara lika människostadgar, kyrkoseder eller ceremonier, af människor instiftade» (Augsb. bek. VII). Slutligen: hvarje förbindelse mellan oss och den anglikanska kyrkan motverkar direkt de romaniserande tendenserna inom Ecclesia anglicana och tjänar »protestantismens» (så som vi fatta detta ord) sak i denna kyrka.

* * *

Sedan ofvanstående skrefs i juli 1914 efter min hemkomst från en studieresa till England har mycket skett. Den anglikanska kyrkan har såsom intet annat kyrkosamfund i världen satt en uppgift för sig i att söka åstadkomma närmanden — där sådant vore möjligt — mellan kristenhetens splittrade samfund. Tiderna ha förändrats genom det som sker på slagfälten. Och det blir visst så — vi se det med djupt vemod — att Ecclesia anglicana kommer att stöta på svårare hinder för sitt endräktsarbete än dem som biskopen af Zanzibar fruktade för, samt att hindren bli störst där endräktsarbetet vore som allra mest af nöden. Är det möjligt att vår svenska kyrka än en gång skall få sig anförtrodd en maktpåliggande och svårlöst uppgift för den — i vår mening — protestantiska kristendomens stora sak?

Gustaf Aulén.